สัญญะภาษาจารึกทางพระพุทธศาสนากับวิถีชุมชนท้องถิ่น กลุ่มปราสาทขอมในจังหวัดสุรินทร์และจังหวัดบุรีรัมย์

Signs of the Buddhist Inscriptional Language to the Way of Life of Local Community in the Khmer Prasat Group of Surin and Buriram Provinces

ธนู ศรีทอง, ทวีศักดิ์ ทองทิพย์, บรรจง โสดาดี, ภัฏชวัชร์ สุขเสน, วิเศษ ชินวงศ์, สถาพร ภาคพรม และชูชัย ประดับสุข
Thanoo Srithong, Taweesak Tongtip, Banchong Sodadee, Phatchavat Suksen, Wiset Chinnawong, Sathaporn Pakprom and Chuchai Pradubsook
มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตสุรินทร์
Mahachulalongkornrajavidyalaya University, Surin Campus
Corresponding Author, E-mail: thanoo.sri@mcu.ac.th

บทคัดย่อ

การวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาสัญญะภาษาจารึก เพื่อตีความสัญญะภาษาจารึกและเพื่อศึกษาการปรับใช้สัญญะภาษาจารึกทางพระพุทธศาสนากับวิถีชุมชนท้องถิ่นกลุ่มปราสาทขอมในจังหวัดสุรินทร์และจังหวัดบุรีรัมย์ ใช้รูปแบบการวิจัยเชิงคุณภาพแบ่งออกเป็นการศึกษาจากเอกสารและการศึกษาจากภาคสนาม โดยศึกษาจารึก 3 หลัก ได้แก่ จารึกปราสาทตาเมือนโตจ จารึกสุรินทร์ 2 และจารึกด่านประคำ ใช้แบบสังเกต แบบสัมภาษณ์เชิงลึก และแบบบันทึกการสนทนากลุ่มเฉพาะ มีกลุ่มเป้าหมาย 6 กลุ่ม ได้มาโดยใช้วิธีเลือกแบบเจาะจง ใช้การวิเคราะห์และสังเคราะห์ข้อมูลที่ได้จากผู้ให้ข้อมูลสำคัญในรูปแบบเชิงพรรณนา

ผลการวิจัยพบว่า

1. สัญญะภาษาจารึกทางพระพุทธศาสนากลุ่มปราสาทขอมในจังหวัดสุรินทร์และจังหวัดบุรีรัมย์ พบว่า เป็นจารึกที่ถูกสร้างขึ้นโดยพระเจ้าชัยวรมันที่ 7 ในช่วงพุทธศตวรรษที่ 12 เป็นภาษาสันสกฤตจารึกด้วยอักษรขอมโบราณ มีโครงสร้างเนื้อหาที่คล้ายคลึงกันโดยเริ่มต้นด้วยการนมัสการพระพุทธเจ้าและสรรเสริญพระเจ้าชัยวรมันที่ 7 พระราชภารกิจในการสร้างอโรคยศาลาพร้อมทั้งพระพุทธรูปและการจัดวางเจ้าหน้าที่ประจำโรงพยาบาล กล่าวถึงรายการสิ่งของที่พระเจ้าชัยวรมันที่ 7 ทรงประทานให้ และข้อความสั่งห้ามไม่ให้มีการทำร้ายกัน

2. ผลการตีความสัญญะภาษาจารึกทางพระพุทธศาสนากลุ่มปราสาทขอมในจังหวัดสุรินทร์และจังหวัดบุรีรัมย์ ด้านหลักธรรมทางพระพุทธศาสนา พบว่า หลักธรรมทางพระพุทธศาสนาที่ปรากฏในกลุ่มปราสาทขอมในจังหวัดสุรินทร์และจังหวัดบุรีรัมย์ จำนวน 15 หลักธรรม

ได้รับบทความ: 17 กุมภาพันธ์ 2569; **แก้ไขบทความ:** 12 มีนาคม 2569; **ตอบรับตีพิมพ์:** 14 มีนาคม 2569
Received: February 17, 2026; **Revised:** March 12, 2026; **Accepted:** March 14, 2026

3. การปรับใช้สัญญะภาษาจารึกทางพระพุทธศาสนากับวิถีชุมชนท้องถิ่นกลุ่มปราสาทขอมในจังหวัดสุรินทร์และจังหวัดบุรีรัมย์ พบว่า ชุมชนท้องถิ่นกลุ่มปราสาทขอมควรปรับใช้สัญญะภาษาจารึกทางพระพุทธศาสนากับวิถีชุมชน จำนวน 4 ด้าน 29 ประเด็น ประกอบด้วย ด้านเศรษฐกิจ จำนวน 8 ประเด็น ด้านสังคม จำนวน 7 ประเด็น ด้านการเมืองการปกครอง จำนวน 8 ประเด็น และด้านการศึกษา จำนวน 6 ประเด็น

คำสำคัญ: สัญญะภาษาจารึก, พระพุทธศาสนา, วิถีชุมชนท้องถิ่น, กลุ่มปราสาทขอม, จังหวัดสุรินทร์และจังหวัดบุรีรัมย์

Abstract

This research aimed to study linguistic signs in inscriptions, interpret those signs, and explore the application of Buddhist inscriptional language signs to the local community's way of life around Khmer sanctuaries in Surin and Buriram provinces. This qualitative study utilized both documentary research and field study. The primary sources included three inscriptions: the Prasat Ta Muen Toch inscription, the Surin 2 inscription, and the Dan Prakham inscription. Data were collected through observation forms, in-depth interviews, and focus group discussion records. The target group consisted of six specific groups selected through purposive sampling. Data were analyzed and synthesized from key informants and presented in a descriptive format.

The research findings were as follows:

1. Linguistic signs in Buddhist inscriptions: The inscriptions in the Khmer sanctuary groups of Surin and Buriram were created by King Jayavarman VII during the 18th Buddhist century (12th Century CE). They were written in Sanskrit using Ancient Khmer script. The content structures were similar, beginning with an invocation to the Buddha and praises for King Jayavarman VII. They detailed the royal mission of constructing Arogyasala (hospitals), the installation of Buddha images, and the appointment of hospital staff. Furthermore, they listed items granted by the King and include prohibitions against causing harm to others.

2. Interpretation of Buddhist linguistic signs: Regarding Buddhist principles, it was found that 15 distinct Buddhist Dhamma principles appeared within the inscriptions of the Khmer sanctuary groups in Surin and Buriram provinces.

3. Application to the local community's way of life: The study revealed that local communities around these Khmer sanctuaries should apply

these Buddhist linguistic signs in 4 key areas comprising 29 issues: 8 issues for Economics, 7 issues for Society, 8 issues for Politics and Administration, and 6 issues for Education.

Keywords: Signs of the Inscription Language, Buddhism, Way of Life of Local Community, The Khmer Prasat Group, Surin and Buriram Provinces

1. บทนำ

ในภาคตะวันออกเฉียงเหนือของประเทศไทย มีโบราณสถานที่ทรงคุณค่าทางประวัติศาสตร์อยู่หลายแห่งหนึ่งในนั้นคือปราสาทขอมที่พบอยู่ในหลายจังหวัดทางตอนใต้หรือตอนล่างของภาคอีสานของประเทศไทย เนื่องจากในอดีตบางพื้นที่ของประเทศไทยได้รับอิทธิพลจากวัฒนธรรมขอมหรือเขมรโบราณเข้ามาในช่วงระหว่างช่วงพุทธศตวรรษที่ 12 - 18 ซึ่งตามคติความเชื่อโบราณนั้นปราสาทขอมสร้างขึ้นเพื่อใช้เป็นศาสนสถานและศูนย์กลางของชุมชน แผนผังการสร้างปราสาทส่วนใหญ่จะจำลองให้คล้ายกับเขาพระสุเมรุซึ่งเชื่อกันว่าเป็นแกนกลางของจักรวาล โดยจะประกอบไปด้วยปราสาทประธาน ปราสาทบริวาร และบารายที่เป็นสระน้ำหรืออ่างเก็บน้ำ ด้วยเหตุนี้ขนาดของปราสาทจึงแสดงถึงบุญบารมีและอำนาจของผู้ปกครองในสมัยนั้น และยังส่งผ่านความน่าทึ่งทางสถาปัตยกรรมมายังชนรุ่นหลังอีกด้วย (Palanla, 2566) โดยเฉพาะปราสาทขอมเก่าแก่ที่ควรค่าแก่การศึกษา รักษา ต่อยอด และนำไปประยุกต์ใช้ให้เกิดคุณค่าต่อสังคม ปราสาทเหล่านั้น ปรากฏอยู่ในพื้นที่ของจังหวัดบุรีรัมย์ นครราชสีมา สระแก้ว สุรินทร์ และศรีสะเกษ ซึ่งเป็นที่รู้จักกันในนามอีสานใต้ จึงกล่าวได้ว่าปราสาทขอมในอีสานตอนใต้มีความสำคัญยิ่งต่อวิถีชีวิตของชุมชนในอีสานใต้ทั้งในด้านสังคม ศาสนา วัฒนธรรม ประเพณี ซึ่งควรค่าแก่การศึกษาถึงอรรถสาระที่แฝงอยู่ในปราสาทขอมเหล่านั้น ซึ่งภายในปราสาทเหล่านั้นนักประวัติศาสตร์ด้านโบราณคดีมีความเชื่อว่ามักจะมีการประดิษฐานจารึกของผู้นำในยุคนั้น ดังนั้น จารึกจึงเป็นแหล่งข้อมูลที่มีความสำคัญมากโดยมีจารึกอักษรไว้บนวัตถุเนื้อแข็ง มีสภาพคงทนถาวร มีอายุการใช้งานได้นาน เช่น ผนังถ้ำ แผ่นศิลา แผ่นดินเผา แผ่นไม้ และแผ่นโลหะอื่น ๆ อักษรที่จารึกจะเป็นข้อความที่บ่งบอกให้ทราบถึงวัตถุประสงค์ของผู้ทำจารึกหรือประกาศเรื่องราวของเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นในขณะนั้นให้ผู้อื่นทราบ ฉะนั้นจารึกจึงเป็นหลักฐานทางเอกสารที่สำคัญที่สะท้อนให้เห็นสภาพทางสังคมของบรรพชนแต่ละท้องถิ่นในอดีตแต่ละยุคสมัยได้เป็นอย่างดี ภาพที่สะท้อนออกมาจากข้อความของจารึกมีทั้งด้านประวัติศาสตร์ ลัทธิความเชื่อทางศาสนา ศิลปวัฒนธรรม อารยธรรม และธรรมเนียมประเพณีการดำรงชีวิตในสังคมซึ่งได้กลายเป็นมรดกตกทอดและพัฒนามาจนถึงสังคมปัจจุบัน (สำนักหอสมุดแห่งชาติ กรมศิลปากร, 2548) ส่วนคัมภีร์พระพุทธศาสนาทั้งพระไตรปิฎกและอรรถกถา ได้มีการใช้สัญลักษณ์เพื่อการสื่อสารอยู่ทั่วไปยกเว้นพระอภิธรรมปิฎก โดยเฉพาะการศึกษาสัญลักษณ์ทางพระพุทธศาสนา

ในสังคมไทยพบว่ามีการนำสัญลักษณ์ทางพระพุทธศาสนาไปใช้ในสังคมอย่างกว้างขวาง ครอบคลุมสถาบันชาติ ศาสนา พระมหากษัตริย์ รวมไปถึงงานจิตรกรรม ประติมากรรม สถาปัตยกรรม วัฒนธรรม ประเพณี และพิธีกรรม (พระครูศรีปัญญาวิกรม, 2558) จารึกบนปราสาทขอมไม่ใช่แค่ตัวอักษรโบราณแต่เป็น “สัญญะภาษา” ที่บันทึกประวัติศาสตร์ ข้อธรรม และกฎเกณฑ์สังคมไว้อย่างน่าศึกษา ทั้งนี้ความเข้าใจของชุมชนและคนรุ่นหลังต่อสาระเชิงเนื้อหาหรือความหมายเชิงลึกที่แฝงอยู่ภายใต้สัญญะเหล่านี้ยังคลุมเครือทำให้คุณค่าของจารึกถูกจำกัดอยู่เพียงแง่โบราณคดีแต่ขาดการเชื่อมโยงสู่หลักธรรมทางพระพุทธศาสนาซึ่งผสมผสานระหว่างคติเดิมและคติในปัจจุบัน การจำแนกให้เห็นชัดว่าสัญญะใดเป็นหลักธรรม สัญญะใดเป็นบริบททางสังคม และจะตีความสิ่งเหล่านี้ออกมาเพื่อประโยชน์ของวิถีชุมชนได้อย่างไรคือประเด็นหลักที่ยังได้รับการดำเนินการน้อย รวมถึงประเด็นความเชื่อมโยงระหว่างสัญญะในจารึกกับการนำไปประยุกต์ใช้ในวิถีชีวิตของคนท้องถิ่นที่ส่งผลต่อการสร้างอัตลักษณ์และการสร้างมูลค่าเพิ่มทางสังคมอย่างเป็นรูปธรรมควรเป็นอย่างไร

กล่าวเฉพาะจังหวัดสุรินทร์และจังหวัดบุรีรัมย์ เป็นกลุ่มจังหวัดที่มีปราสาทขอมอยู่เป็นจำนวนมาก สร้างความมีชื่อเสียงในด้านการท่องเที่ยวทางศาสนาและวัฒนธรรมมายาวนาน เห็นได้จากคำขวัญจังหวัดสุรินทร์ ที่ว่า *"สุรินทร์ถิ่นช้างใหญ่ ผ้าไหมงาม ประคำสวย ร่ำรวยปราสาท ผักกาดหวาน ข้าวสารหอม งามพร้อมวัฒนธรรม"* และคำขวัญจังหวัดบุรีรัมย์ที่ว่า *“เมืองปราสาทหิน ถิ่นภูเขาไฟ ผ้าไหมสวย รวยวัฒนธรรม เลิศล้ำเมืองกีฬา”* จากคำขวัญทั้งสองจังหวัด จะพบข้อความเกี่ยวกับปราสาทซึ่งเป็นเครื่องยืนยันว่าเป็นกลุ่มจังหวัดที่มีความสำคัญทางด้านปราสาทขอม ดังนั้น เพื่อให้ชุมชนในจังหวัดดังกล่าวได้ศึกษา เข้าใจ สืบสาน และประยุกต์ใช้ประโยชน์จากความเป็นอัตลักษณ์ด้านปราสาทขอม จึงมีความจำเป็นต้องศึกษาสัญญะภาษาจารึกทางพระพุทธศาสนากับวิถีชุมชนท้องถิ่นกลุ่มปราสาทขอมในจังหวัดสุรินทร์และจังหวัดบุรีรัมย์

จากข้อมูลเบื้องต้นที่กล่าวแล้วและเหตุผลที่ว่าสัญญะภาษาจารึกคือบันทึกที่เที่ยงตรงที่สุดเป็นหลักฐานทางประวัติศาสตร์ ทำหน้าที่ถอดรหัสความเชื่อและอารยธรรมจากสัญญะภาษาจารึกที่แฝงอยู่ทั้งด้านประวัติศาสตร์ ลัทธิความเชื่อทางศาสนาและกฎเกณฑ์ทางสังคมรวมถึงการเชื่อมโยงวิวัฒนาการทางภาษาของภูมิภาคนี้ โดยมีปราสาทเป็นศูนย์กลางชุมชนช่วยสร้างอัตลักษณ์และมูลค่าให้ชุมชนเพื่อการการประยุกต์ใช้เพื่อความยั่งยืน ผู้วิจัยจึงมีความสนใจศึกษาเรื่องสัญญะภาษาจารึกทางพระพุทธศาสนากับวิถีชุมชนท้องถิ่นกลุ่มปราสาทขอมในจังหวัดสุรินทร์และจังหวัดบุรีรัมย์ โดยต้องการทราบว่าสัญญะภาษาจารึกรวมถึงการตีความจารึกทางหลักธรรมเป็นอย่างไรและจะปรับใช้สัญญะภาษาจารึกทางพระพุทธศาสนากับวิถีชุมชนท้องถิ่นกลุ่มปราสาทขอมในจังหวัดสุรินทร์และจังหวัดบุรีรัมย์ ควรเป็นอย่างไร

2. วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1. เพื่อศึกษาสัญญะภาษาจารึกทางพระพุทธศาสนากลุ่มปราสาทขอมในจังหวัดสุรินทร์และจังหวัดบุรีรัมย์

2. เพื่อตีความสัญญะภาษาจารึกทางพระพุทธศาสนากลุ่มปราสาทขอมในจังหวัดสุรินทร์และจังหวัดบุรีรัมย์

3. เพื่อศึกษาการปรับใช้สัญญะภาษาจารึกทางพระพุทธศาสนากับวิถีชุมชนท้องถิ่นกลุ่มปราสาทขอมในจังหวัดสุรินทร์และจังหวัดบุรีรัมย์

3. วิธีดำเนินการวิจัย

การวิจัยครั้งนี้ เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ แบ่งออกเป็นการศึกษาจากเอกสาร และการศึกษาจากภาคสนาม โดยมีขั้นตอนการวิจัย ดังนี้

3.1 การศึกษาจากเอกสาร เป็นการศึกษาและรวบรวมข้อมูลเกี่ยวกับสัญญะภาษาจารึกทางพระพุทธศาสนากลุ่มปราสาทขอมในจังหวัดสุรินทร์และจังหวัดบุรีรัมย์ จากแหล่งข้อมูลเอกสาร หนังสือ ตำรา สื่อออนไลน์ คัมภีร์ทางพระพุทธศาสนา และงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

3.2 การศึกษาภาคสนาม ใช้วิธีการในการเก็บข้อมูลด้วยวิธีการสังเกต การสัมภาษณ์เชิงลึก และการสนทนากลุ่มเฉพาะ

3.3 พื้นที่การวิจัย กลุ่มเป้าหมาย และผู้ให้ข้อมูลสำคัญ

1. พื้นที่การวิจัย ได้แก่ ปราสาทในจังหวัดสุรินทร์ จำนวน 3 ปราสาท ได้แก่ 1) ปราสาทตาเมือนโตจ 2) ปราสาทจอมพระ และ 3) ปราสาทมีชัย (หมื่นชัย) และปราสาทในจังหวัดบุรีรัมย์ จำนวน 1 ปราสาท ได้แก่ ปราสาทโคกงิ้ว

2. กลุ่มเป้าหมายจำนวน 6 กลุ่ม ได้แก่ 1) กลุ่มผู้เชี่ยวชาญที่เป็นนักวิชาการด้านภาษาจารึก 2) กลุ่มนักวิชาการด้านพระพุทธศาสนา 3) กลุ่มนักวิชาการด้านกลุ่มปราสาทขอม 4) กลุ่มผู้นำภาครัฐ 5) กลุ่มนักปราชญ์ของชุมชน และ 6) กลุ่มผู้นำชุมชน

3. ผู้ให้ข้อมูลสำคัญในการสัมภาษณ์เชิงลึกเพื่อให้ได้ข้อมูลเกี่ยวกับการตีความสัญญะภาษาจารึกทางพระพุทธศาสนากลุ่มปราสาทขอมในจังหวัดสุรินทร์และจังหวัดบุรีรัมย์ จำนวน 3 กลุ่ม รวมทั้งสิ้น 7 คน ได้แก่ กลุ่มนักวิชาการด้านภาษาจารึก 3 คน กลุ่มนักวิชาการด้านพระพุทธศาสนา 2 คน และกลุ่มนักวิชาการด้านกลุ่มปราสาทขอม 2 คน ซึ่งได้มาโดยใช้วิธีเลือกแบบเจาะจง

4. ผู้ให้ข้อมูลสำคัญในการสนทนากลุ่มเฉพาะเพื่อให้ได้ข้อมูลเกี่ยวกับการปรับใช้สัญญะภาษาจารึกทางพระพุทธศาสนากับวิถีชุมชนท้องถิ่นกลุ่มปราสาทขอมในจังหวัดสุรินทร์และจังหวัดบุรีรัมย์ จำนวน 6 กลุ่ม รวมทั้งสิ้น 9 คน ได้แก่ กลุ่มผู้เชี่ยวชาญด้านภาษาจารึก 1 คน กลุ่มผู้เชี่ยวชาญด้านพระพุทธศาสนา 1 คน กลุ่มผู้เชี่ยวชาญด้านกลุ่มปราสาทขอม

1 คน กลุ่มผู้นำภาครัฐ 2 คน กลุ่มนักปราชญ์ของชุมชน 2 คน และ กลุ่มผู้นำชุมชน 2 คน ซึ่งได้มาโดยใช้วิธีเลือกแบบเจาะจง

3.4 เครื่องมือการวิจัย เครื่องมือการวิจัยครั้งนี้ ใช้เครื่องมือ 3 เครื่องมือ ประกอบด้วย 1) แบบบันทึกสังเกต โดยมีเนื้อหาจำนวน 3 ประเด็นหลักและ 12 ประเด็นย่อย ได้แก่ 1) ด้านบริบทที่ตั้ง จำนวน 4 ประเด็นย่อย 2) ด้านโบราณคดี จำนวน 5 ประเด็นย่อย และ 3) ด้านเนื้อหา จำนวน 3 ประเด็นย่อย เพื่อนำไปสู่กระบวนการวิเคราะห์และตอบวัตถุประสงค์ของการวิจัยในประเด็นสัญญะภาษาจารึกทางพระพุทธศาสนากลุ่มปราสาทขอมอีสานใต้โดยมีเนื้อหาเกี่ยวกับด้านบริบทที่ตั้ง ด้านโบราณคดี และด้านเนื้อหาของปราสาทขอมในจังหวัดสุรินทร์และจังหวัดบุรีรัมย์ 2) แบบสัมภาษณ์เชิงลึก โดยมีเนื้อหาของแบบสัมภาษณ์ 3 ตอน ประกอบด้วย ตอนที่ 1 เป็นข้อมูลทั่วไปของผู้ให้สัมภาษณ์ ได้แก่ ชื่อ-สกุล ของผู้ให้สัมภาษณ์ สถานภาพ ตำแหน่ง วุฒิการศึกษา และสถานที่ทำงานปัจจุบัน ตอนที่ 2 เป็นข้อคำถามเกี่ยวกับการตีความสัญญะภาษาจารึกทางพระพุทธศาสนากลุ่มปราสาทขอมในจังหวัดสุรินทร์และจังหวัดบุรีรัมย์ โดยมีประเด็นการสัมภาษณ์ 2 ประเด็นหลัก ได้แก่ คำถามที่ 1 เป็นคำถามเกี่ยวกับการตีความด้านหลักธรรมทางพระพุทธศาสนาที่ปรากฏในสัญญะภาษาจารึกทางพระพุทธศาสนากลุ่มปราสาทขอมในจังหวัดสุรินทร์และจังหวัดบุรีรัมย์ คำถามที่ 2 เป็นคำถามเกี่ยวกับการตีความด้านบริบททางสังคม ได้แก่ ประเด็นประวัติศาสตร์ทางการเมืองการปกครอง ประเด็นเศรษฐกิจ และประเด็นความเชื่อที่ปรากฏในสัญญะภาษาจารึกทางพระพุทธศาสนากลุ่มปราสาทขอมในจังหวัดสุรินทร์และจังหวัดบุรีรัมย์ ตอนที่ 3 อื่น ๆ (ถ้ามี) โดยภาพรวมแบบสอบถามมุ่งเน้นการสัมภาษณ์ที่เกี่ยวข้องกับการตีความสัญญะภาษาจารึกทางพระพุทธศาสนากลุ่มปราสาทขอมในจังหวัดสุรินทร์และจังหวัดบุรีรัมย์ด้านหลักธรรมทางพระพุทธศาสนาและด้านบริบททางสังคม 3) แบบบันทึกการสนทนากลุ่มเฉพาะ แบ่งเป็น 2 ตอน ดังนี้ ตอนที่ 1 เป็นข้อมูลทั่วไปของผู้เข้าร่วมสนทนากลุ่มเฉพาะ ประกอบด้วย ชื่อ-สกุล สถานภาพ ตำแหน่ง และวุฒิการศึกษา ตอนที่ 2 เป็นประเด็นคำถามเกี่ยวกับการปรับใช้สัญญะภาษาจารึกทางพระพุทธศาสนากับวิถีชุมชนท้องถิ่นกลุ่มปราสาทขอมในจังหวัดสุรินทร์และจังหวัดบุรีรัมย์ จำนวน 4 ประเด็นหลัก ได้แก่ ด้านเศรษฐกิจ ด้านสังคม ด้านการเมืองการปกครอง และด้านการศึกษา โดยภาพรวมแบบบันทึกการสนทนากลุ่มเฉพาะมุ่งเน้นศึกษาเนื้อหาที่เกี่ยวข้องกับการปรับใช้สัญญะภาษาจารึกทางพระพุทธศาสนากับวิถีชุมชนท้องถิ่นกลุ่มปราสาทขอมในจังหวัดสุรินทร์และจังหวัดบุรี รัมย์ ในด้านเศรษฐกิจ ด้านสังคม ด้านการเมืองการปกครอง และด้านการศึกษา

3.5 การเก็บรวบรวมข้อมูลวิจัย การเก็บข้อมูลวิจัย แบ่งเป็น 3 ระยะ ได้แก่ ระยะที่ 1 การสังเกต คณะผู้วิจัยลงพื้นที่เก็บรวบรวมข้อมูลภาคสนามด้วยกลุ่มผู้วิจัยเอง จำนวน 3 ครั้ง เพื่อนำไปสู่กระบวนการวิเคราะห์และตอบวัตถุประสงค์ของการวิจัยในประเด็นสัญญะภาษาจารึกทางพระพุทธศาสนากลุ่มปราสาทขอมอีสานใต้ ระยะที่ 2 การสัมภาษณ์กลุ่ม

ผู้ให้ข้อมูลสำคัญ จำนวน 3 กลุ่ม รวมทั้งสิ้น 7 คน คณะผู้วิจัยใช้วิธีการผสมระหว่างการลงพื้นที่สัมภาษณ์ด้วยกลุ่มผู้วิจัยเองและการสัมภาษณ์ออนไลน์ เพื่อนำไปสู่กระบวนการวิเคราะห์และตอบวัตถุประสงค์ของการวิจัยในประเด็นการตีความสัญญะภาษาจารึกทางพระพุทธศาสนาที่ปรากฏในกลุ่มปราสาทขอมในจังหวัดสุรินทร์และจังหวัดบุรีรัมย์ ระยะที่ 3 การสนทนากลุ่มเฉพาะของกลุ่มผู้ให้ข้อมูลสำคัญ คณะผู้วิจัยใช้วิธีการจัดสนทนากลุ่มเฉพาะในรูปแบบออนไลน์ เพื่อนำไปสู่กระบวนการวิเคราะห์และตอบวัตถุประสงค์ของการวิจัยในประเด็นการปรับใช้สัญญะภาษาจารึกทางพระพุทธศาสนากับวิถีชุมชนท้องถิ่นกลุ่มปราสาทขอมในจังหวัดสุรินทร์และจังหวัดบุรีรัมย์

3.6 การวิเคราะห์ข้อมูล ใช้การวิเคราะห์เชิงเนื้อหาที่ได้จากการศึกษาเอกสาร การสังเกต และที่ได้จากกลุ่มเป้าหมายซึ่งเป็นผู้ให้ข้อมูลสำคัญในการสัมภาษณ์เชิงลึกและการสนทนากลุ่มเฉพาะแล้วสรุปตามประเด็นที่ได้กำหนดไว้ในวัตถุประสงค์ของการวิจัย โดยอาศัยทฤษฎีสัญศาสตร์ของ ชาร์ลส แซนเดอร์ส เพียร์ซ

4. สรุปผลการวิจัย

จากการศึกษาสำรวจปราสาทตาเมือนโตจ ปราสาทจอมพระ ปราสาทมีชัย (หมื่นชัย) และปราสาทโคกงิ้ว คณะผู้วิจัยได้ศึกษาจารึกจำนวน 3 จารึก ได้แก่ 1) จารึกปราสาทตาเมือนโตจ ซึ่งข้อมูลได้กล่าวว่าพบที่บ้านหนองคันนา ตำบลตาเมียง กิ่งอำเภอพนมดงรัก จังหวัดสุรินทร์ แต่ไม่ปรากฏหลักฐานปีที่พบ ปัจจุบันเก็บรักษาไว้ที่พิพิธภัณฑสถานแห่งชาติ กาญจนาภิเษก ตำบลคลองห้า อำเภอคลองหลวง จังหวัดปทุมธานี (สำรวจข้อมูล พฤษภาคม 2565) 2) จารึกจารึกสุรินทร์ 2 ซึ่งข้อมูลได้กล่าวว่าพบที่ปราสาทจอมพระ ตำบลจอมพระ อำเภอจอมพระ จังหวัดสุรินทร์ ปี พ.ศ. 2528 ปัจจุบันเก็บรักษาไว้ที่พิพิธภัณฑสถานแห่งชาติ สุรินทร์ ตำบลเฉนียง อำเภอเมืองสุรินทร์ จังหวัดสุรินทร์ (สำรวจ 2 ธันวาคม 2563) และ 3) จารึกด่านประคำ ซึ่งข้อมูลได้กล่าวว่าพบที่ด่านปะคำ ตำบลปะคำ อำเภอปะคำ (ข้อมูลเดิมว่า ตำบลด่านประคำ อำเภอนางรอง) จังหวัดบุรีรัมย์ เมื่อปี พ.ศ. 2449 ปัจจุบันเก็บรักษาไว้ที่พิพิธภัณฑสถานแห่งชาติ กาญจนาภิเษก ตำบลคลองห้า อำเภอคลองหลวง จังหวัดปทุมธานี (สำรวจข้อมูล พฤษภาคม 2565) ดังภาพประกอบด้านล่าง

จารึกตาเมือนโตจ

จารึกสุรินทร์ 2

จารึกด่านประคำ

ซึ่งการศึกษาดังกล่าวมีผลการวิจัยตามวัตถุประสงค์ของการวิจัย ดังต่อไปนี้

4.1 สัญญะภาษาจารึกทางพระพุทธศาสนากลุ่มปราสาทขอมในจังหวัดสุรินทร์และจังหวัดบุรีรัมย์ พบว่า จารึกปราสาทตาเมือนโตจ จารึกสุรินทร์ 2 และจารึกด่านประคำ เป็นจารึกที่ถูกสร้างขึ้นโดยพระเจ้าชัยวรมันที่ 7 ในช่วงพุทธศตวรรษที่ 12 เป็นภาษาสันสกฤต จารึกด้วยอักษรขอมโบราณ มีขนาดความกว้าง ความสูง และจำนวนบรรทัดที่แตกต่างกัน มีทั้งหมด 4 ด้าน ยกเว้นจารึกสุรินทร์ 2 ซึ่งพบข้อความเพียง 3 ด้าน และด้านที่ 3 ของจารึกด่านประคำมีความชำรุดทำให้ไม่ทราบใจความ ส่วนข้อความในจารึกปราสาทตาเมือนโตจมีความสมบูรณ์มากกว่าจารึกสุรินทร์ 2 และจารึกด่านประคำ ซึ่งพบข้อความสัญญะภาษาจารึกของจารึกทั้ง 3 หลัก สรุปความเป็นภาพรวม ได้ว่า ด้านที่ 1 เริ่มต้นด้วยการกล่าวนมัสการพระพุทธเจ้า และกล่าวสรรเสริญพระเจ้าชัยวรมันที่ 7 ด้านที่ 2 กล่าวถึงพระราชภารกิจในการสร้างโรงพยาบาลและอโรคยศาลา การสร้างพระพุทธรูปและการจัดวางเจ้าหน้าที่ประจำโรงพยาบาล ด้านที่ 3 ระบุรายการสิ่งของที่พระเจ้าชัยวรมันที่ 7 ประทานเป็นเครื่องพลีทาน ซึ่งส่วนใหญ่เป็นรายชื่อสมุนไพร และ ด้านที่ 4 กล่าวถึงรายการสิ่งของประทานต่อจากด้านที่ 3 โดยมีข้อความสั่งห้ามไม่ให้มีการทำร้ายกันหากฝ่าฝืนจะถูกลงโทษและลงท้ายด้วยการถวายพระพรแด่พระเจ้าชัยวรมันที่ 7 ซึ่งสามารถกล่าวโดยสรุปได้ว่าจารึกทั้ง 3 หลักมุ่งเน้นไปที่การประกาศพระราชกุศลของพระเจ้าชัยวรมันที่ 7 ในด้านสาธารณสุขและการสถาปนาอโรคยศาลา โดยจารึกปราสาทตาเมือนโตจและจารึกด่านประคำมีโครงสร้างเนื้อหาที่คล้ายคลึงกันมากตั้งแต่เริ่มต้นจนถึงส่วนท้ายที่กล่าวถึงการลงโทษและถวายพระพร ในขณะที่จารึกสุรินทร์ 2 ระบุรายละเอียดของรูปเคารพที่สร้างไว้อย่างชัดเจน

4.2 การตีความสัญญะภาษาจารึกทางพระพุทธศาสนากลุ่มปราสาทขอมในจังหวัดสุรินทร์และจังหวัดบุรีรัมย์ ด้านหลักธรรมทางพระพุทธศาสนา พบว่า หลักธรรมทางพระพุทธศาสนาที่ปรากฏในกลุ่มปราสาทขอมในจังหวัดสุรินทร์และจังหวัดบุรีรัมย์ จำนวน 15 หลักธรรม ได้แก่ 1) โมกษะซึ่งเป็นพระปณิธานของพระโพธิสัตว์ 2) เมตตา 3) ทาน 4) กรุณา 5) ตรีกาย กล่าวคือ ธรรมกาย ได้แก่ กายแห่งธรรม สัมโภคกาย ได้แก่ กายทิพย์และนิรมาณกาย ได้แก่ กายที่นิรมิตขึ้นบนโลกมนุษย์ 6) หลักการกุศล หรือ กุศโล 7) ความรับผิดชอบ 8) การไม่เบียดเบียน 9) ทศพิธราชธรรม 10) ไตรสิกขา 11) อัปปมาทะธรรม 12) ระบบการบริหารจัดการ 13) หลักภาวะผู้นำ 14) หลักสังคหวัตถุ 4 15) หลักธรรมมาภิบาล ส่วนผลจากการตีความสัญญะภาษาจารึกทางพระพุทธศาสนากลุ่มปราสาทขอมในจังหวัดสุรินทร์และจังหวัดบุรีรัมย์ ด้านบริบททางสังคม พบว่า มีการปกครองแบบรวมศูนย์อำนาจและการขยายอิทธิพลของอาณาจักรขอม มีระบบรัฐสวัสดิการสังคม และมีความเชื่อในหลักการสำคัญของศาสนาพุทธมหายาน

4.3 การปรับใช้สัญญะภาษาจารึกทางพระพุทธศาสนากับวิถีชุมชนท้องถิ่นกลุ่มปราสาทขอมในจังหวัดสุรินทร์และจังหวัดบุรีรัมย์ พบว่า ชุมชนท้องถิ่นกลุ่มปราสาทขอมในจังหวัดสุรินทร์และจังหวัดบุรีรัมย์ ควรปรับใช้สัญญะภาษาจารึกทางพระพุทธศาสนา

กับวิถีชุมชน จำนวน 4 ด้าน 29 ประเด็น ประกอบด้วย ด้านเศรษฐกิจ จำนวน 8 ประเด็น โดยมีประเด็นที่สำคัญและเป็นรูปธรรมชัดเจน ได้แก่ การสร้างแบรนด์สินค้าเครื่องหอมและสมุนไพร “ศิลาบำบัด” ซึ่งแบรนด์นี้เน้นจุดขายเรื่องการเป็น “อโรคยศาลา” เพื่อส่งต่อพลังแห่งการรักษาและการพักผ่อน ใช้โลโก้ลายเส้นช่องประตูประสาทที่ซ้อนทับด้วยรูปใบโพธิ์หรือสมุนไพรสื่อถึงการดูแลสุขภาพในสถานศักดิ์สิทธิ์ และนำลักษณะการเรียงตัวของศิลาแลงมาทำเป็นลายกราฟิกบนบรรจุภัณฑ์โดยใช้โทนสีส้มอิฐ สีน้ำตาลศิลาแลง และสีเขียวมอส ด้านสังคม จำนวน 7 ประเด็น โดยมีประเด็นที่สำคัญและเป็นรูปธรรมชัดเจน ได้แก่ การแก้ไขปัญหาสังคมด้วยการมีส่วนร่วมโดยการรวมกลุ่มจัดทำสหกรณ์ข้าวหอมมะลิแบรนด์ "ข้าวเกษตรอินทรีย์วิถีธรรม" และการจัดตั้งอาสาสมัคร “ผู้สืบทอดปณิธาน อโรคยศาลา” และการจัดทำแบรนด์สินค้า“ผ้าไหมบาราย” ของกลุ่มสตรีทอผ้าพื้นเมืองจังหวัดสุรินทร์ ซึ่งแบรนด์นี้โดดเด่นในการนำ “ผังเมืองโบราณ” และ “แหล่งน้ำ” รอบปราสาทมาเป็นแรงบันดาลใจโดยมีการเชื่อมโยงกับปราสาทด้วยการดึงเอาลวดลาย “บาราย” ซึ่งเป็นสระน้ำศักดิ์สิทธิ์และลายสลักจากปราสาทหินมาทอเป็นผ้าไหมมัดหมี่ ด้านการเมืองการปกครอง จำนวน 8 ประเด็น โดยมีประเด็นที่สำคัญและเป็นรูปธรรมชัดเจน ได้แก่ ได้แก่ การประยุกต์ใช้หลักการบริหารแบบเครือข่าย “บวร” และด้านการศึกษา จำนวน 6 ประเด็น โดยมีประเด็นที่สำคัญและเป็นรูปธรรมชัดเจน ได้แก่ การสร้างหลักสูตรสถานศึกษาที่บูรณาการหลักพลเมืองผู้มีปณิธานที่เน้นจริยธรรมควบคู่ปัญญา หลักสูตรสถานศึกษาที่ช่วยส่งเสริมความภาคภูมิใจทางภาษาและประวัติศาสตร์

5. อภิปรายผลการวิจัย

5.1 สัญญะภาษาจารึกทางพระพุทธศาสนากลุ่มปราสาทขอมในจังหวัดสุรินทร์และจังหวัดบุรีรัมย์ พบว่า จารึกปราสาทตาเมือนโตจ จารึกสุรินทร์ 2 และจารึกด่านประคำ เป็นจารึกที่ถูกสร้างขึ้นโดยพระเจ้าชัยวรมันที่ 7 ในช่วงพุทธศตวรรษที่ 12 เป็นภาษาสันสกฤตจารึกด้วยอักษรขอมโบราณ สรุปความภาษาสัญญะ ได้ว่า ด้านที่ 1 เริ่มต้นด้วยการกล่าวนมัสการพระพุทธเจ้า และกล่าวสรรเสริญพระเจ้าชัยวรมันที่ 7 ด้านที่ 2 กล่าวถึงพระราชภารกิจในการสร้างโรงพยาบาลและอโรคยศาลา การสร้างพระพุทธรูปและการจัดวางเจ้าหน้าที่ประจำโรงพยาบาล ด้านที่ 3 ระบุรายการสิ่งของที่พระเจ้าชัยวรมันที่ 7 ประทานเป็นเครื่องพลีทานซึ่งส่วนใหญ่เป็นรายชื่อสมุนไพร และ ด้านที่ 4 กล่าวถึงรายการสิ่งของประทานต่อจากด้านที่ 3 โดยมีข้อความสั่งห้ามไม่ให้มีการทำร้ายกันหากฝ่าฝืนจะถูกลงโทษและลงท้ายด้วยการถวายพระพรแด่พระเจ้าชัยวรมันที่ 7 ซึ่งสามารถกล่าวโดยสรุปได้ว่าจารึกทั้ง 3 หลักมุ่งเน้นไปที่การประกาศพระราชกุศลของพระเจ้าชัยวรมันที่ 7 ในด้านสาธารณสุขและการสถาปนาอโรคยศาลา โดยจารึกปราสาทตาเมือนโตจและจารึกด่านประคำมีโครงสร้างเนื้อหาที่คล้ายคลึงกันมากตั้งแต่เริ่มต้นจนถึงส่วนท้ายที่กล่าวถึงการลงโทษและถวายพระพร ในขณะที่จารึกสุรินทร์ 2 ระบุรายละเอียดของรูปเคารพที่สร้างไว้อย่างชัดเจน สอดคล้องกับ ชาร์ล แซนเดอร์ เพียร์ซ ได้กล่าวถึงประเภทของสัญญะที่พบในกลุ่ม

ปราสาทขอมการวิจัยสามารถจำแนกสัญญะที่ปรากฏในจารึกและพื้นที่กลุ่มปราสาทขอมตามหน้าที่ของ ชาร์ล แซนเดอร์ เพียร์ซ ได้ 3 ลักษณะหลัก ได้แก่ 1) ไอคอน สัญญะที่มีรูปร่างคล้ายวัตถุจริง เช่น ภาพสลักพระพุทธรูปหรือรูปปั้นเทพเจ้า ซึ่งผู้พบเห็นสามารถถอดความหมายได้ทันทีจากรูปลักษณ์ 2) อินเด็คส์ สัญญะที่เป็นเหตุเป็นผลกัน เช่น ควันเป็นดรรชนีของไฟ หรือในบริบทจารึกอาจเป็นร่องรอยการจารที่บ่งชี้ถึงเครื่องมือและทักษะของช่างในยุคนั้น (3) ซิมโบว์ สัญญะที่เกิดจากการตกลงร่วมกันของสังคม เช่น ตัวอักษรขอมโบราณหรือสัญลักษณ์ทางศาสนาอย่างไม้กางเขนในบริบทเปรียบเทียบ หรือธรรมจักรที่ต้องอาศัยการเรียนรู้ทางวัฒนธรรมจึงจะเข้าใจความหมาย (ชาร์ล แซนเดอร์ เพียร์ซ, อ้างใน จอห์น นพดล วศินสุนทร, 2556) นอกจากนั้น คณะผู้วิจัยยังมีประเด็นที่น่าสนใจควรนำมาอภิปรายผลไว้ กล่าวคือ ประเด็นที่ 1 เนื้อหาในจารึกปราสาททั้ง 3 จารึก ซึ่งมีความสอดคล้องกันเกือบทุกประการ ที่เป็นเช่นนี้อาจเนื่องมาด้วยเหตุผลสำคัญ 3 ประการ ได้แก่ 1) สัญญะด้านความเชื่อทางพระพุทธศาสนามหายานและอุดมการณ์ทางการเมือง จารึกทั้ง 3 หลักมีเนื้อหาที่สอดคล้องกันเกือบทุกประการซึ่งแสดงให้เห็นถึงการใช้สัญญะทางคำสอนในพระพุทธศาสนามหายานเพื่อเสริมสร้างพระราชอำนาจของพระเจ้าชัยวรมันที่ 7 2) สัญญะด้านจารีตและการเยียวยา จารึกเหล่านี้มีข้อความระบุว่า *“โรคทางร่างกายของประชาชนนี้คือความทุกข์ของราษฎร...และของเจ้าเมือง”* ซึ่งสะท้อนสัญญะความผูกพันระหว่างผู้ปกครองและผู้อยู่ใต้ปกครองผ่านมิติของสุขภาพ 3) สัญญะด้านระเบียบสังคมและการคุ้มครอง การกล่าวถึงเขตนามทาน โดยจารึกมีข้อความ “ห้ามไม่ให้มีการทำร้ายกัน” ในเขตอโรคยศาล หากใครฝ่าฝืนจะถูกลงโทษและแม้แต่ผู้มีโทษหนักหากเข้ามาในพื้นที่นี้ก็ไม่ควรถูกลงโทษยกเว้นผู้ที่ทำร้ายผู้อื่น ประเด็นที่ 2 หลักการและพิธีกรรมในการนำส่งจารึกไปประดิษฐาน ณ อโรคยศาล ในรัชสมัยของพระเจ้าชัยวรมันที่ 7 ซึ่งสะท้อนถึงการรวมกันระหว่างอำนาจทางการปกครองและศรัทธาในพระพุทธศาสนามหายาน ที่เป็นเช่นนี้อาจกล่าวได้ว่าจารึกเหล่านี้มีสถานะ “เป็นประหนึ่งพระราชโองการ” หรือประกาศจากส่วนกลางอย่างชัดเจนโดยมีเหตุผลสนับสนุนจากหลักฐานในจารึก

5.2 การตีความสัญญะภาษาจารึกทางพระพุทธศาสนากลุ่มปราสาทขอมในจังหวัดสุรินทร์และจังหวัดบุรีรัมย์ ด้านหลักธรรมทางพระพุทธศาสนา พบว่า การตีความสัญญะภาษาจารึกทางพระพุทธศาสนากลุ่มปราสาทขอมในจังหวัดสุรินทร์และจังหวัดบุรีรัมย์ด้านหลักธรรมทางพระพุทธศาสนา พบว่า หลักธรรมทางพระพุทธศาสนาที่ปรากฏในกลุ่มปราสาทขอมในจังหวัดสุรินทร์และจังหวัดบุรีรัมย์ จำนวน 15 หลักธรรม และผลจากการตีความสัญญะภาษาจารึกทางพระพุทธศาสนากลุ่มปราสาทขอมในจังหวัดสุรินทร์และจังหวัดบุรีรัมย์ ด้านบริบททางสังคม พบว่า มีการปกครองแบบรวมศูนย์อำนาจและการขยายอิทธิพลของอาณาจักรขอม มีระบบรัฐสวัสดิการสังคม และมีความเชื่อในหลักการสำคัญของศาสนาพุทธมหายาน ซึ่งสอดคล้องกับ เซเลสโควิชดานิกา ได้กล่าวถึงการตีความว่าคือการพิจารณาต้นฉบับเพื่อให้เกิดความเข้าใจเป็นการแยกส่วนที่เป็นนามธรรมของภาษาออกจากส่วนที่เป็นรูปธรรมด้วยการวิเคราะห์ข้อมูล โดยอาจแบ่งข้อมูลที่ใช้ออกเป็น 2 กลุ่ม คือ 1) ข้อมูลด้าน

ภาษา เช่น ข้อมูลเกี่ยวกับความหมายของคำ โครงสร้างประโยค การออกเสียง 2) ข้อมูลด้านเนื้อหา เช่น ข้อมูลทางสังคม ภูมิศาสตร์ หรือสาขาวิชาที่ผู้พูดกล่าวถึง (Seleskovitch, 1978) นอกจากนั้น คณะผู้วิจัย มีข้อสังเกตเกี่ยวกับการเปลี่ยนถ่ายหลักการและอุดมการณ์จากพราหมณ์-ฮินดู สู่พุทธศาสนามหายาน ในรัชสมัยของพระเจ้าชัยวรมันที่ 7 ซึ่งเป็นการเปลี่ยนถ่ายที่สำคัญของยุคสมัย ที่เป็นเช่นนี้ อาจเป็นเพราะด้วยเหตุผลสำคัญ 3 ประการ ดังนี้ 1) การเปลี่ยนผ่านอุดมการณ์ของกษัตริย์จากเทวราชาสู่พุทธราชาโดยมีการใช้สัญญะทางพุทธศาสนาประกาศพระราชอำนาจ 2) การเปลี่ยนจากเทวสถานสู่อโรคยศาลาเป็นการบ่งถึงความเป็นศาสนาเพื่อสวัสดิการ 3) การคงอยู่ของโครงสร้างเดิมภายใต้ความเชื่อใหม่โดยการผสมผสานทางพิธีกรรม อาจกล่าวสรุปได้ว่า การเปลี่ยนถ่ายจากพราหมณ์-ฮินดู สู่พุทธศาสนามหายานตามที่ปรากฏในจารึกกลุ่มนี้ ไม่ใช่เพียงการเปลี่ยนรูปเคารพแต่เป็นการเปลี่ยนนโยบายรัฐครั้งสำคัญ จากการเน้นความเป็นเทพของกษัตริย์มาเป็นการเน้นมนุษยธรรมและความเชื่อทางพุทธมหายาน เพื่อสร้างความจงรักภักดีผ่านการจัดตั้งสวัสดิการสังคมให้แก่ราษฎรทั่วทั้งอาณาจักร

5.3 การปรับใช้สัญญะภาษาจารึกทางพระพุทธศาสนากับวิถีชุมชนท้องถิ่นกลุ่มปราสาทขอมในจังหวัดสุรินทร์และจังหวัดบุรีรัมย์ พบว่า การปรับใช้สัญญะภาษาจารึกทางพระพุทธศาสนากับวิถีชุมชนท้องถิ่นกลุ่มปราสาทขอมในจังหวัดสุรินทร์และจังหวัดบุรีรัมย์ พบว่า ชุมชนท้องถิ่นกลุ่มปราสาทขอมในจังหวัดสุรินทร์และจังหวัดบุรีรัมย์ควรปรับใช้สัญญะภาษาจารึกทางพระพุทธศาสนากับวิถีชุมชน จำนวน 4 ด้าน 29 ประเด็น ประกอบด้วย ด้านเศรษฐกิจ จำนวน 8 ประเด็น ด้านสังคม จำนวน 7 ประเด็น ด้านการเมืองการปกครอง จำนวน 8 ประเด็น และด้านการศึกษา จำนวน 6 ประเด็น โดยมีประเด็นที่คณะผู้วิจัยได้อภิปรายผลดังนี้ ด้านเศรษฐกิจ ผลการวิจัยมีความสอดคล้องกับ ธนรัฐ สะอาดเอี่ยม และพระวีรศักดิ์ จนฺทวโส (สุขน้อย) ได้ทำวิจัยเรื่อง การพัฒนาสินค้าและรูปแบบการบริการท่องเที่ยวของชุมชนปราสาทขอมในจังหวัดสุรินทร์ ในประเด็น การพัฒนาสินค้าและรูปแบบการบริการการท่องเที่ยวของชุมชนปราสาทขอมในจังหวัดสุรินทร์ พบว่า จังหวัดสุรินทร์ มีการพัฒนาสินค้าของชุมชนปราสาทขอมในจังหวัดสุรินทร์ คือ การพัฒนาผลิตภัณฑ์ที่มีปราสาทขอมซึ่งเป็นทุนทางวัฒนธรรมที่มีอยู่ในชุมชนเป็นฐานคติทางความคิด โดยผู้วิจัยได้แบ่งผลิตภัณฑ์ เพื่อพัฒนาและสร้างมูลค่าเพิ่มให้กับทุนวัฒนธรรมปราสาทาขอม โดยแบ่งสินค้าใน 3 รูปแบบ คือ 1) ตราสัญลักษณ์สินค้าหรือโลโก้ของแต่ละชุมชมปราสาท โดยมีลวดลายจากปราสาทขอม ที่เป็นทุนทางวัฒนธรรมนำมาออกแบบเป็นตราสัญลักษณ์ 2) กล่องบรรจุผลิตภัณฑ์ผ้าไหม ชุมชนใช้ฐานคติทุนทางวัฒนธรรม คือ องค์ปราสาทขอม เป็นต้นแบบการออกแบบ และ 3) แก้วน้ำลายปราสาทขอมมีลวดลายปราสาทขอม ที่บ่งบอกถึงอัตลักษณ์ทางวัฒนธรรมอันเป็นทุนที่ทรงคุณค่า (ธนรัฐ สะอาดเอี่ยม และพระวีรศักดิ์ จนฺทวโส (สุขน้อย), 2565) ด้านสังคม ผลการวิจัยมีความสอดคล้องกับ ชเนตตี พุมพฤกษ และ ชาลีวัฒน์ จิตต์โสภา ได้ทำวิจัยเรื่อง บริบททางประวัติศาสตร์ของปราสาทนครหลวงที่สัมพันธ์กับบริบทของชุมชนโดยรอบปราสาทหลวง อำเภอนครหลวง จังหวัดพระนครศรีอยุธยา

ในประเด็นบริบททางประวัติศาสตร์อาจกล่าวได้ว่า บริบททางประวัติศาสตร์ของอำเภอนครหลวง จังหวัดพระนครศรีอยุธยา อีกทั้งยังมีข้อค้นพบทางวรรณกรรมที่กล่าวถึงความสำคัญทางพระพุทธศาสนาของปราสาทนครหลวงที่เป็นความเลื่อมใสศรัทธามาอย่างยาวนานจากการที่พระเจ้าแผ่นดินในหลายรัชกาลของประเทศไทยในอดีตจนถึงปัจจุบันให้ความสำคัญกับปราสาทนครหลวงและชุมชนโดยรอบอย่างสม่ำเสมอ (ชเนตตี พุมพฤกษ และชาลีวัฒน์ จิตต์โสภา, 2564) นอกจากนั้น ยังมีประเด็นที่น่าสนใจจากผลการวิจัยการปรับใช้สัญญะภาษาจารึกทางพระพุทธศาสนากับวิถีชุมชนท้องถิ่นกลุ่มปราสาทขอมในจังหวัดสุรินทร์และจังหวัดบุรีรัมย์ ในประเด็นเกี่ยวกับการปรับใช้ในด้านเศรษฐกิจ ควรมีการนำสัญญะจากจารึกมาปรับใช้เพื่อขับเคลื่อนเศรษฐกิจท้องถิ่นอย่างเป็นรูปธรรม โดยเฉพาะการเชื่อมโยงกับ “อโรคยศาลา” และความเชื่อเรื่องสมุนไพร เช่น การสร้างเศรษฐกิจแบ่งปันและเกษตรอินทรีย์ด้วยการปรับใช้แนวคิดจากจารึกเพื่อส่งเสริมการค้าที่เป็นธรรมและการผลิตที่ใส่ใจสิ่งแวดล้อม การพัฒนาเศรษฐกิจฐานชีวภาพเพื่อสุขภาพด้วยการจัดตั้งศูนย์ศึกษาสมุนไพรพื้นบ้านและการพัฒนาผลิตภัณฑ์สุขภาพที่ยึดโยงกับประวัติศาสตร์ของปราสาทในชุมชน การท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมด้วยการบริหารจัดการทรัพยากรการท่องเที่ยวอย่างโปร่งใสโดยใช้ต้นทุนทางประวัติศาสตร์จากกลุ่มปราสาทขอมมาเป็นจุดขายหลัก

6. ข้อเสนอแนะ

6.1 ข้อเสนอแนะเชิงนโยบาย

1. หน่วยงานภาครัฐในระดับจังหวัดสุรินทร์และบุรีรัมย์ ควรนำผลการวิจัยไปกำหนดนโยบายการยกระดับเศรษฐกิจสร้างสรรค์บนฐานทุนวัฒนธรรมโดยส่งเสริมให้วิถีชุมชนท้องถิ่นกลุ่มปราสาทขอมในจังหวัดสุรินทร์และจังหวัดบุรีรัมย์สร้างแบรนด์สินค้าท้องถิ่นที่ยึดโยงกับอัตลักษณ์ของกลุ่มปราสาทขอมและสัญญะทางจารึก

2. หน่วยงานภาครัฐในระดับจังหวัดสุรินทร์และบุรีรัมย์ ควรนำผลการวิจัยไปกำหนดนโยบายการจัดการท่องเที่ยวเชิงนิเวศและสุขภาวะด้วยพลังมีส่วนร่วม โดยควรกำหนดนโยบายการจัดการแหล่งท่องเที่ยวโบราณสถานกลุ่มปราสาทขอมให้เป็นพื้นที่แห่งการเรียนรู้และสุขภาวะมากกว่าแค่การเป็นแหล่งเช็คอินถ่ายภาพ และพัฒนาโมเดลการท่องเที่ยวที่เชื่อมโยงกับ “อโรคยศาลา”

3. หน่วยงานภาครัฐในระดับจังหวัดสุรินทร์และบุรีรัมย์ ควรนำผลการวิจัยไปกำหนดนโยบายการสร้างสังคมสันติสุขและธรรมาภิบาลในระดับท้องถิ่น โดยให้องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นควรนำอุดมการณ์จากสัญญะภาษาจารึก โดยเฉพาะหลัก “ธรรมราชา” และการเกื้อกูลกันมาเป็นกลไกในการสร้างกฎระเบียบหรือธรรมนูญชุมชน

6.2 ข้อเสนอแนะสำหรับการวิจัยครั้งต่อไป

1. ควรมีการศึกษาเปรียบเทียบสัญญะภาษาจารึกในกลุ่มปราสาทขอมในพื้นที่อื่นๆ ของประเทศไทย เช่น ในภาคตะวันออกเฉียงเหนือตอนบนหรือภาคกลางเพื่อดูความเหมือนหรือความต่างของการปรับใช้สัญญะในบริบทวัฒนธรรมที่หลากหลาย

2. ควรมีการวิจัยเชิงปฏิบัติการเพื่อทดลองสร้างต้นแบบสินค้าและบริการที่ดึงเอาสัญญะจากจารึกมาใช้จริง เช่น การออกแบบเส้นทางท่องเที่ยวเชิงสุขภาพตามรอยอโรคยศาลา หรือการพัฒนาผลิตภัณฑ์สมุนไพรที่มีอัตลักษณ์จากจารึก

3. ควรมีการวิจัยเพื่อประเมินผลหลังจากที่ชุมชนได้นำสัญญะไปปรับใช้ว่าส่งผลต่อรายได้สุขภาวะและความเข้มแข็งของชุมชนในเชิงสถิติหรือเชิงคุณภาพอย่างเป็นรูปธรรมเพียงใด

7. องค์ความรู้ที่ได้รับ

จากการผลการศึกษาวิจัย เรื่อง สัญญะภาษาจารึกทางพระพุทธศาสนากับวิถีชุมชนท้องถิ่นกลุ่มปราสาทขอมในจังหวัดสุรินทร์และจังหวัดบุรีรัมย์ คณะผู้วิจัยได้สรุปเป็นแผนภูมิแสดงองค์ความรู้ที่ได้จากงานวิจัย ได้ดังนี้

แผนภูมิที่ 1 สรุปองค์ความรู้จากงานวิจัย

เอกสารอ้างอิง

ชะเอม แก้วคล้าย. (2558). *"นานาสาระจากจารึก : จารึกพุทธศตวรรษที่ 11-18 ที่พบในประเทศไทย"*. (เอกสารประกอบการเสวนาวิชาการ). กรุงเทพมหานคร: ห้องประชุมสำนักหอสมุดแห่งชาติ เมื่อวันที่ 25-26 มิถุนายน 2558. https://www. finearts.go.th/promotion/view/7482

ชาร์ล แซนเดอร์ เพียร์ซ, อ้างใน จอห์นนพดล วศินสุนทร. (2556). *แนวคิดสัญวิทยาและการสร้างความหมาย (Semiology and Signification) | E-JohnNopadon*. (เอกสารประกอบการบรรยายเสริมความรู้ทางด้านทฤษฎี สาขาวิชานิเทศศาสตร์). คณะวิทยาการจัดการ: มหาวิทยาลัยราชภัฏเชียงใหม่.

ชเนตตี พุมพฤกษ และ ชาลีวัฒน์ จิตต์โสภา. (2564). บริบททางประวัติศาสตร์ของปราสาทนครหลวง ที่สัมพันธ์กับบริบทของชุมชนโดยรอบปราสาทหลวง อำเภอนครหลวง จังหวัดพระนครศรีอยุธยา. *วารสารวิชาการอยุธยาศึกษา,* 13(2), 123-129. https://so02.tci-thaijo.org/index.php/jas/article/view/247347

ธนรัฐ สะอาดเอี่ยม และพระวีรศักดิ์ จนฺทวโส (สุขน้อย). (2565). การพัฒนาสินค้าและรูปแบบการบริการท่องเที่ยวของชุมชนปราสาทขอมในจังหวัดสุรินทร์. *วารสารวิจัยธรรมศึกษา,* 5(2), 1-2. https://so07.tci-thaijo.org/index.php/dsr/article/view/2171

พระครูศรีปัญญาวิกรม (บุญเรือง ปญฺญาวชิโร/เจนทร). (2558). สัญลักษณ์ทางพระพุทธศาสนาในสังคมไทย. *วารสารศิลปศาสตร์ปริทัศน์*, 10(20), 3-4. https://www.google.com/search?q

สำนักหอสมุดแห่งชาติ กรมศิลปากร กระทรวงวัฒนธรรม. (2548). *คู่มือปฏิบัติงานเกี่ยวกับเอกสารโบราณ.* กรุงเทพมหานคร: สำนักหอสมุดแห่งชาติ กรมศิลปากร. https://db.sac.or.th/inscriptions/ story/detail/11960

Palanla. (2566). *"หกปราสาทขอมโบราณ ศาสนสถานเก่าแก่กว่า 1,000 ปี ที่อีสานใต้ของไทย"*. เข้าถึงได้จาก https://palanla.com/th/domesticLocation/detail/1704

Seleskovitch, D. (1978). *Interpreting for International Conferences.* Eric Norman McMillan & Stephanie Dailey, Trans. Washington DC: Pen & Booth, Referred to Sasee Chanprapun, *การตีความคือการวิเคราะห์ข้อมูล*. เข้าถึงได้จาก https://www.interpreterenglishthai.com/post